

Маліновська І. М.,

кандидат юридичних наук, асистент
кафедри цивільного права № 1 Націо-
нального юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА УПОРЯДНИКА БАЗИ ДАНИХ: ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ЗМІСТУ

Наявність і можливість реалізації немайнових прав автора (упорядника) щодо баз даних є передумовою задоволення його майнових інтересів та сприяє новим творчим досягненням, тому що є стимулом для створення нових і якісних інтелектуальних продуктів. Немайнові права носять нематеріальний характер, що проявляється у відсутності економічного змісту, що пояснює неможливість їх оцінки у грошовому еквіваленті. Саме тому для відносин, в яких відсутній творчий процес, не характерне правове регулювання немайнових прав. У відносинах щодо створення баз даних виникнення сукупності авторських прав, особливо немайнових, можливе лише щодо оригінальних баз даних, отриманих творчим шляхом результатів систематизації та упорядкування матеріалу.

Регулювання особистих немайнових прав автора здійснюється ст. 438, 439 ЦК України, ст. 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права». До немайнових прав упорядника баз даних, зокрема належать: 1) право на визнання людини творцем, тобто право авторства; 2) право упорядника на ім'я; 3) право на недоторканність твору і збереження його цілісності.

Право авторства (або право на визнання людини творцем) надає можливість вимагати визнання свого авторства з боку суспільства чи будь-якої окремої людини. З практичної точки зору реалізація даного права дозволяє протидіяти оспоруванню дійсного авторства, вимагати його визнання в судовому порядку, захищатися від плагіату. Крім того, право авторства забезпечує упоряднику бази даних реалізацію всіх інших його виключних прав.

Завдяки регулюванню українським законодавством права авторства і права на ім'я, як самостійних немайнових прав, упорядник завжди матиме можливість вимагати визнання факту авторства від будь-якої особи, причому незалежно від того, чи було ним зазначено його ім'я на

примірнику твору, чи опублікування відбулося без відповідного позначення. Так, упорядник вправі не позначати примірники бази даних своїм ім'ям при їх розповсюдженні. При цьому він може бути заінтересований в обнародуванні приналежності авторства у разі проведення будь-яких публічних заходів. Отже, здійснення права авторства та права на ім'я може відбуватися автономно. Не реалізувавши право на зазначення імені (псевдоніму), упорядник тим не менш зберігає право визнаватися автором в будь-який момент. Разом із тим, не можна заперечувати той факт, що порушення права авторства тягне за собою й порушення права на ім'я. В такому разі це вимагає їх паралельного і взаємопов'язаного захисту.

Право на ім'я складається із закріплених законом правомочностей, які дають можливість упоряднику позначати твір та його примірники своїм дійсним іменем або псевдонімом, або обрати анонімний спосіб оприлюднення. Реалізація даного права упорядником бази даних має певні особливості, що проявляються в наступному. По-перше, є не характерним використання псевдоніму, адже дійсне ім'я асоціюється з професійною репутацією упорядника на ринку та ідентифікацією його інтелектуального продукту. Крім того, варто зазначити, що вказівка дійсного імені автора є доцільною з точки зору можливостей захисту порушених прав, адже значно спрощує процедуру доведення належності авторських прав при розгляді спору.

По-друге, реалізації права на ім'я стосується такої правомочності як збереження анонімності упорядника при використанні твору. Все ж таки слід зауважити, що досягти абсолютної анонімності щодо авторства на базу даних практично неможливо. Причиною є встановлений державою механізм контролю за правомірним розповсюдженням примірників баз даних, який потребує маркування примірників самоклейними спеціальними знаками, видача яких здійснюється державним органом. Таким чином, дійсне ім'я автора стає відомим державному органу із змісту договору, яким автор передав виключні права або дозволив відтворення та розповсюдження бази даних, а також відповідному контрагенту бази даних угод. Це дає змогу зробити висновок про певну умовність права на анонімність упорядника бази даних.

Наступним особистим немайновим правом автора є *право на недоторканність твору і збереження його цілісності*. Вперше воно було закріплено Бернською конвенцією про охорону літературних і художніх

творів, положення якої надавали упоряднику можливість протидіяти будь-якому перекручуванню, спотворенню чи іншій зміні твору, а також будь-якому іншому посяганню на твір, здатному завдати шкоди честі або репутації упорядника (ст. 6bis). Аналогічним чином воно сформульоване у ст. 439 ЦК України. Виходячи зі змісту вказаного права, можна стверджувати, що для упорядника бази даних воно означає можливість протидіяти будь-якому посяганню на структурні елементи бази даних та систему їх організації. Для даного об'єкту охорона його цілісності особливо важлива, адже від цього залежить належне функціонування бази, а відтак її придатність для використання та конкурентоздатність на ринку інформаційних продуктів. Тому упорядник має застосовувати всі можливі засоби протидії подібному пошкодженню, викривленню, спотворенню його інтелектуальної власності, включаючи заборону поширювати об'єкт без відповідного його виправлення.

Особливого підходу потребує питання щодо можливості корегування бази даних правонаступниками упорядника – особами, які набули виключних майнових прав або успадкували їх. Враховуючи специфіку даного об'єкта і динамічність інформаційних відносин, вважаємо допустимим їх втручання у зміст та систему бази даних, якщо цього вимагає підтримання функціонування бази в актуальному стані або попередження порушень законодавства, прав інших осіб, за умови, що це не порушує її функціонування та не завдає шкоди репутації упорядника.

До немайнових прав автора нерідко відносять право на оприлюднення твору (розкриття його публіці), що закріплене у ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Оприлюднення бази даних може здійснюватися у спосіб, характерний для використання цього об'єкту: шляхом презентації демонстраційної версії; виготовлення примірника і передачі його користувачеві на підставі договору; шляхом звітування перед роботодавцем і представлення йому примірника бази даних службового характеру тощо. Проте, слід звернути увагу на той факт, що переважна більшість сучасних баз даних створюється в електронній формі. Частина з них оприлюднюється шляхом розміщення в інформаційній мережі Інтернет за допомогою укладення договору про надання послуг хостингу. З цього моменту виникає підвищена небезпека їх незаконного копіювання, використання і привласнення іншими суб'єктами. Тому оприлюднення електронних баз даних як таке, без одночасного введення в обіг її примірників, є доцільним лише за умови застосування технічних

засобів захисту від піратських дій. В більшості ж випадків оприлюднення бази даних здійснюється в момент випуску в світ її примірників, що надає можливість реалізувати право на отримання доходу (авторської винагороди) від розпоряджання правами та (або) обігу примірників.

В аспекті дослідження особистих немайнових прав упорядника бази даних є важливим вказати на специфіку охорони її назви як структурного елемента. Надання упоряднику бази даних самотійного права на назву позбавлено правового сенсу, адже авторське права поширюється на всю базу даних у цілому, включаючи її назву, а втручання в процес її визначення охоплюється правом на її недоторканність.

Підсумовуючи викладене, до немайнових прав на базу даних слід віднести: право упорядника на авторство, право на ім'я, право на недоторканність бази даних від посягань на цілісність її структурних елементів та системи їх організації; право на оприлюднення бази даних. Кожне із зазначених прав має свою специфіку реалізації, обумовлену характерними особливостями баз даних, що відрізняють їх від інших об'єктів авторського права.